

IDENTIFIKATION MED EUROPA OCH INSTÄLLNING TILL EU

LINDA BERG OCH KLARA BOVÉ

Sammanfattning

Hur står det till med sammanhållningen i Europa? Vem känner sig som en europé och hur hänger svenskarnas identifikation med Europa samman med deras attityder till EU? Kapitlet visar att svenskarnas identifikation med Europa är fortsatt klart svagare än identifikation med Sverige och lägre geografiska nivåer. De som identifierar sig med Europa är främst kvinnor, högutbildade, med hög inkomst och som själva eller vars föräldrar har växt upp i ett annat EU-land. I kapitlets andra del sätts attityder till EU i fokus och två klassiska förklaringskategorier testas: egennyttan och identitet. Bägge visar sig spela roll. Yngre, de med högre utbildning och inkomst och de som står mer till höger politiskt är något mer positiva till EU, men även under kontroll för dessa faktorer kvarstår sambandet att personer som identifierar sig med Europa också är mer positivt inställda till EU.

År 2015 var fyllt av utmaningar för Europa som helhet och för Europeiska unionen (EU). Bristande förmåga att hantera flyktingsituationen, reformer av EMU och ett eventuellt utträde ur EU för Storbritannien (BREXIT) är några exempel på omdebatterade frågor. När det Europeiska rådets president Donald Tusk öppnade sitt anförande inför Europaparlamentet i januari 2016 sammanfattade han det gångna året med att lyfta fram dessa kriser och utmaningar, men poängterade också att han ansåg att unionens styrka ligger i vår sammanhållning.

I ljuset av en allt mer fördjupad europeisk integration har frågan om i vilken utsträckning medborgare känner sig som européer kommit att väcka intresse hos forskare. Europa och EU är inte samma sak, däremot kan det på individnivå finnas ett samband mellan att identifiera sig med Europa och attityd till EU. En våg av ökat forskningsintresse för dessa frågor kom under första halvan av 2000-talet, i samband med utarbetandet av förslaget till en konstitution för EU (som senare blev nedröstat) och den fördjupade integration som inleddes under denna period (Cederman 2001; Díez Medrano & Gutiérrez 2001; McManus-Czubinska et al. 2003; Risse 2004; Bruter 2005). Ett exempel var att euron infördes som valuta i flera EU-länder. Ett flertal studier visade att inte minst avsaknad av en europeisk identifikation hade en stark förklaringskraft till negativa attityder till euron. Så var även fallet i Sverige, där vi hade en folkomröstning 2003 som resulterade i ett nej till att införa euron som valuta, och där människor som inte kände sig som

européer var mest negativa (Berg 2004). Likaså väckte den stora Östutvidgningen 2004 nya frågor om vad det innebar att vara europé i ett nytt Europa.

På senare tid har intresset för europeisk identitet ökat på nytt, framförallt i ljuset av den ekonomiska krisen och eurokrisen i Europa (Checkel & Katzenstein 2009; Berg 2011; Friedman & Thiel 2012; Pawar 2014), och olika exempel på bristande förmåga till samsyn och agerande i flyktingfrågan. Till detta kommer ett ökat fokus på mer negativa attityder till EU-projektet som sådant. Den bristande förmågan till ett kraftfullt politiskt agerande blir extra problematisk för EU:s legitimitet när olika nationalistiska och högerpopulistiska krafter samtidigt utmanar EU-medlemskapets nytta, inte sällan med hänvisning till nationell identitet och särart (Polyakova 2015).

I det här kapitlet kommer vi att undersöka två aspekter av dessa frågor. Det handlar för det första om identifikation (känsla av samhörighet) med Europa och vilka samhällsgrupper som framförallt hyser sådana känslor. För det andra kommer vi att titta närmare på attityder till EU och vilken roll europeisk identifikation spelar för attityder till EU.

Identifikation med olika samhällsnivåer

När vi använder uttryck som europeisk identitet är det viktigt att vara medveten om att identitet är ett mycket brett begrepp som kan omfatta många olika saker (Brubaker & Cooper 2000). I det här kapitlet kommer vi enbart att fokusera på individers egna uppfattningar, och vi använder en fråga om hur stark samhörighet de svarande anger att de känner med olika samhällsnivåer.¹ Tabell 1 redovisar i vilken utsträckning de svarande identifierar sig med den ort/kommun där de bor, den region/det län där de bor, Sverige samt Europa.

Tabell 1 Identifikation med olika samhällsnivåer

	Den ort/kommun där du bor	Den region/län där du bor	Sverige	Europa
Ingen samhörighet	4	4	2	8
Inte särskilt stor samhörighet	23	29	13	35
Ganska stor samhörighet	53	52	47	44
Mycket stor samhörighet	20	15	38	13
Totalt %	100	100	100	100
Antal svarande	1 502	1 489	1 499	1 465
Medelvärde (1-4)	2,9	2,8	3,2	2,6

Kommentar: Frågans exakta lydelse är: "Hur stor samhörighet känner du med.". Svartalternativen framgår av tabellen. Procentbasen utgörs av dem som besvarat respektive delfråga.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2015.

Som framgår av tabell 1 finns det ganska stora skillnader mellan hur stark identifikation (eller samhörighet) som svenskar känner med olika samhällsnivåer. Starkast är samhörigheten med Sverige, följt av lokala och regionala samhällsnivåer. Att det ser ut på det viset kan teoretiskt förklaras med hjälp av två olika principer: distans- respektive närhetsprincipen (Lawler 1992). *Distansprincipen* innebär att människor förväntas känna starkast samhörighet med den eller de samhällsnivåer som har tillräckligt med makt och resurser för att säkra människors välfärd. Det kan beskrivas som ett ömsesidigt utbyte mellan individen och staten som både förbättrar måendet för individen och statens funktion. *Närhetsprincipen* innebär däremot att människors identifikation förväntas vara starkast med den nivå som är dem närmast, dvs den mest lokala nivån eftersom kännedom och mellanmänskliga relationer gynnas av närhet. Effekten antas sedan gradvis minska med avstånd (Lawler 1992).

Utifrån båda dessa principer kan det därmed förväntas att identifikationen med Europa ska vara svagast (störst avstånd, inget tydligt ansvar för människors välfärd och vardagsliv), vilket också är vad vi ser i tabell 1. Endast en tredjedel så många uppger att de känner mycket hög samhörighet med Europa jämfört med Sverige. Det är också noterbart att alla nivåer utom den europeiska har en tydlig koppling till en politisk styrvnivå, dvs en kommun, ett landsting (region) och den svenska staten. Identifikation med Europa är på det sättet mer vagt, eftersom föreställningen om vad Europa är kan skilja sig åt mellan olika människor. Europa är inte samma sak som EU, samtidigt som vissa personer kan ha en tydlig association mellan EU och Europa (Berg 2007). Det här är en skillnad som vi kommer att återkomma till längre fram i kapitlet.

Vem känner sig som europé?

Känslan av identifikation med Europa är överlag svagare än identifikation med de övriga nivåerna, och uppvisar också en mycket större spridning i uppfattning mellan människor. Vilka är det då som känner sig som européer? Från tidigare forskning vet vi att faktorer som att ha bott eller vuxit upp i ett annat europeiskt land kan ha betydelse för känslan av att identifiera sig med Europa, liksom att ha föräldrar som kommer från ett annat europeiskt land (Bruter 2005). Det är faktorer som knyter an till teoretiska förklaringar som handlar om personlig erfarenhet och socialisation. Andra faktorer som har visat sig ha betydelse är att ha en starkare socio-ekonomisk status och att vara mer integrerad i samhället, något som till exempel kan handla om skillnader i utbildningsnivå och inkomst.

I tabell 2 tittar vi närmare på identifikation med Europa (mätt som upplevd känsla av samhörighet) hos olika grupper. I svarsfördelningen kan vi se vissa mönster av skillnader mellan olika åldersgrupper och personer med olika utbildningsnivå.

Tabell 2 Europeisk identifikation hos olika grupper, 2015 (procent, medelvärde och Cramers V)

	Ingen sanhörighet	Inte särskilt stor sanhörighet	Ganska stor sanhörighet	Mycket stor sanhörighet	Summa procent	Antal	Medel- värde
Samtliga	8	35	44	13	100	1 465	2,6
<i>Kön CV: 0,08</i>							
Kvinna	8	31	48	13	100	740	2,7
Man	8	39	41	12	100	721	2,6
<i>Alder CV:0,07</i>							
16–29 år	11	35	46	8	100	201	2,5
30–49 år	8	37	44	11	100	397	2,6
50–64 år	5	38	45	12	100	388	2,6
65–85 år	9	30	45	16	100	478	2,7
<i>Utbildning CV: 0,13</i>							
Låg	18	35	35	12	100	207	2,4
Medellåg	11	40	40	9	100	413	2,5
Medelhög	6	36	46	12	100	335	2,6
Hög	4	29	50	17	100	488	2,8
<i>Hushållsinkomst CV: 0,09</i>							
Låg	13	36	39	12	100	396	2,5
Medel	7	36	44	13	100	614	2,6
Hög	5	32	51	12	100	377	2,7
<i>Bosatt utomlands senaste 10 åren CV: 0,05</i>							
Nej	8	36	44	12	100	1 268	2,6
Ja, i norden	9	24	52	15	100	66	2,7
Ja, i övriga Europa	7	20	53	20	100	60	2,9
Ja, utanför Europa	12	36	40	12	100	69	2,5
<i>Själv uppväxt utomlands** CV: 0,09</i>							
Nej	8	35	45	12	100	1 262	2,6
Ja, i norden	(5)	(48)	(33)	(14)	100	21	(2,6)
Ja, i övriga Europa	7	19	44	30	100	57	3,0
Ja, utanför Europa	(24)	(38)	(24)	(14)	100	37	(2,3)
<i>Förälder uppväxt utomlands** CV: 0,08</i>							
Nej	8	35	45	12	100	1 247	2,6
Ja, i norden	3	38	51	8	100	66	2,6
Ja, i övriga Europa	4	30	42	24	100	95	2,9
Ja, utanför Europa	18	40	33	9	100	57	2,3
<i>Samhörighet med Sverige*** CV:0,40</i>							
Ingen samhörighet	90	7	0	3	100	57	1,2
Inte särskilt stor samhörighet	24	61	10	5	100	190	2,0
Ganska stor samhörighet	4	41	53	2	100	691	2,5
Mycket stor samhörighet	4	20	47	29	100	554	3,0
<i>Samhörighet med region/län*** CV:0,32</i>							
Ingen samhörighet	51	21	19	9	100	57	1,9
Inte särskilt stor samhörighet	12	53	28	7	100	426	2,3
Ganska stor samhörighet	4	32	56	8	100	755	2,7
Mycket stor samhörighet	4	16	40	40	100	219	3,2
<i>Samhörighet med ort/kommun*** CV:0,23</i>							
Ingen samhörighet	46	23	19	12	100	52	2,0
Inte särskilt stor samhörighet	11	48	33	8	100	328	2,4
Ganska stor samhörighet	6	34	51	9	100	784	2,6
Mycket stor samhörighet	5	24	43	28	100	297	2,9

Kommentar: För samhörighetsfrågans lydelse se tabell 1. Det valda sambandsmättet Cramers V, visar den statistiska samvariationen mellan olika gruppindelningar. Vid avsaknad av skillnader mellan inom grupperna är sambandet 0 och vid perfekt samvariation är sambandet 1. Ju högre Cramers V-mått, desto mer relevant är variabeln i att förklara skillnader i upplevd samhörighet med Europa. Utbildningsvariabeln bygger på en fyrdelad variabel där Låg=ej fullgjord obligatorisk skola eller grundskola, Medellåg= gymnasium, folkhögskola eller motsvarande, Medelhög= eftergymnasial utbildning, men ej examen från högskola/universitet, Hög= examen från högskola/universitet. Låg hushållsinkomst =< 300 000, medel hushållsinkomst=300 001. Resultat inom parentes baseras på svarstal under 50 personer och bör tolkas med försiktighet. * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001. **Källa:** Den nationella SOM-undersökningen 2015.

Äldre personer känner sig mer som européer än yngre, högutbildade känner sig mer som européer än lågutbildade och höginkomststagare känner sig mer som européer än låginkomststagare. Dessa samband stämmer med de teoretiska förväntningarna. Vid en fördjupad analys av de olika gruppernas medelvärden ser vi dock att skillnaderna är små och i många fall inte signifikanta. Den låga spridningen i medelvärden indikerar att även om andelen som svarar att de antingen inte känner någon samhörighet eller mycket stor samhörighet skiljer sig åt mellan grupperna, så anger majoriteten av de svarande något av de två mittenalternativen: att de inte känner särskilt stor alternativt ganska stor samhörighet med Europa.

Lägst känsla av att vara europé återfinns bland personer med lägst utbildningsnivå, och högst känsla av att vara europé återfinns bland personer som själva eller någon förälder är uppvuxen i ett annat land i Europa. Både inom kategorin eget uppväxtland och inom kategorin föräldrars uppväxtland finns det signifikanta skillnader i grad av samhörighet med Europa mellan de olika grupperna. Mönstren ligger i linje med de teoretiska förväntningarna. Om vi utifrån ovanstående mönster skulle beskriva en person som är mest sannolik att känna sig som europé så skulle det vara en äldre välutbildad kvinna med hög inkomst, som själv och minst en av hennes föräldrar är uppvuxen i ett annat europeiskt land.

Till sist finns det också forskning som pekar på att personer som redan har en stark känsla av samhörighet med lägre samhällsnivåer är mer benägna att också känna samhörighet med Europa (Hadler, Tsutsui & Chin 2012). Det kan ses som en variant av gruppen av förklaringar som handlar om att vara väl förankrad i samhället, men knyter också an till den forskning som pekar på att det är vanligt att människor har flernivåidentifikation, dvs kan känna samhörighet med flera nivåer samtidigt (Herrmann, Risse & Brewer 2004; Bruter 2005; Berg 2007). I tabell 2 kan vi se att det är vanligare att de som känner samhörighet med lägre nivåer också känner samhörighet med Europa.

När vi nu rundar av avsnittet om identifikation med Europa är det viktigt att påminna om det vi antydde inledningsvis, nämligen att Europa och EU inte är samma sak. Och på samma sätt är det inte samma sak att känna sig som europé och att ha en positiv inställning till EU. Det är med andra ord fullt möjligt för en person att känna sig som europé och ändå ha en negativ inställning till EU. Omvänt är det möjligt att en person av strategiska och rationella skäl kan vara positiv till sitt lands EU-medlemskap utan att för den skull behöva känna sig som

en europé. Det finns oftast en samvariation mellan dessa saker, men teoretiskt och konceptuellt är det olika saker. När det finns en samvariation kan vi också fundera på i vilken riktning sambandet går, vad som påverkar vad. Oftast handlar det om saker som ömsesidigt kan påverka varandra över tid, men teoretiskt kan vi skilja mellan å ena sidan grundläggande värderingar och föreställningar, vilket *identifikation* betraktas som, och å andra sidan attityder till olika dagspolitiska sakfrågor och fenomen, vilka antas formeras senare i livet och vara mer lättföränderliga i takt med samhällelig förändring (Almond & Verba 1963). EU-attityd kan ses som ett exempel på det senare.

EU-attityder

I den här delen av kapitlet kommer vi att rikta uppmärksamheten mot attityder till EU. Det finns två huvudgrupper av förklaringar till åsikter om EU: sådana som har att göra med egennytta, rationalitet eller *ekonomisk nytta* och sådana som har att göra med kulturella faktorer, oftast *identitet* (Hooghe & Marks 2004). Dessa två huvudgrupper av förklaringar hänförs vanligen tillbaka till David Eastons banbrytande forskning om politiskt stöd på 1960- och 1970-talen. Easton klargjorde en skillnad mellan vad han kallade *specifikt* respektive *diffust* politiskt stöd (Easton 1965). Den första varianten grundades i utilitaristiska (eller egennyttiga) uppfattningar, medan den andra handlade om en mer emotionell, eller känslomässig grund för politiskt stöd. Den här har också vidareutvecklats och testats av flera forskare gällande just attityder till europeisk integration (Gabel 1998). Beroende på hur man mäter finns det studier som kommit fram till att den ena eller den andra förklaringen har större förklaringskraft, men att bägge två har betydelse för människors uppfattningar.

Utifrån egennytta förväntas de människor som kan tänkas ha mest att vinna på ett EU-medlemskap vara mest positivt inställda till EU (Hooghe & Marks 2004; Boomgaarden et al. 2011). Tidigare fanns det ett mönster i Sverige att män och äldre personer var mer positivt inställda till EU, men som framgår av tabell 3 finns det nästan ingen skillnad mellan män och kvinnor (samma medelvärde) i 2015 års SOM-undersökning. Åldersmässigt är det också en förändring, då det numera istället den yngsta gruppen som uppvisar mest positiv inställning till EU, vilket kanske inte är så förvånande för en generation som inte har minnen från en tid före EU-medlemskapet. Däremot kvarstår en del andra av de förväntade mönstren baserat på vilka grupper som mest gynnas av fri rörlighet och mer konkurrens som följd av ökad integration: Det är t.ex. vanligare att högutbildade, högre tjänstemän och boende i städer är mer positiva till EU. Placering på vänster-högskalan har ändrats något mot tidigare så att det är personer som anser sig stå mer i mitten och något till höger som är mest EU-positiva, snarare än de som anser sig stå långt till höger. På partisympati ser vi liknande tendenser där sympatisörer till S, C, FP och M är de som är mest positiva till EU, medan de övriga partiernas sympatisörer är mer negativa.

Tabell 3 Attityd till EU i olika grupper, 2015 (procent, Cramers V och medelvärde)

	Mycket positiv	Ganska positiv	Varken eller	Ganska negativ	Mycket negativ	Ingen åsikt	Summa procent	Antal	Medelvärde
<i>Samtliga</i>	5	34	28	19	11	3	100	1 343	3,0
<i>Kön CV:0,05</i>									
Kvinna	5	33	29	20	10	3	100	668	3,0
Man	7	35	27	18	13	2	100	675	3,0
<i>Ålder** CV:0,07</i>									
16–29 år	5	43	23	18	5	6	100	171	3,3
30–49 år	6	36	27	18	11	3	100	376	3,1
50–64 år	5	30	27	22	14	2	100	371	2,9
65–85 år	4	33	30	19	23	2	100	425	3,0
<i>Utbildning*** CV:0,13</i>									
Låg	3	19	35	18	18	7	100	185	2,8
Medellåg	2	32	29	20	14	3	100	378	2,8
Medelhög	3	38	28	21	9	1	100	308	3,1
Hög	9	41	23	18	8	1	100	472	3,2
<i>Hushållsinkomst*** CV:0,13</i>									
Låg	5	25	31	19	14	6	100	379	2,9
Medel	4	32	28	21	13	2	100	597	2,9
Hög	7	46	24	16	6	1	100	367	3,3
<i>Höger/vänster*** CV:0,11</i>									
Klart till vänster	4	25	23	25	20	3	100	156	2,7
Något till vänster	4	34	30	22	8	2	100	271	3,0
Varken eller	4	26	34	20	11	5	100	372	2,9
Något till höger	5	45	25	15	9	1	100	411	3,2
Klart till höger	11	37	19	14	16	3	100	133	3,1
<i>Partisynpati*** CV:0,20</i>									
Vänsterpartiet	3	26	17	32	21	1	100	101	2,6
Socialdemokraterna	4	30	36	19	8	3	100	321	3,1
Centerpartiet	4	49	21	18	5	3	100	102	3,3
Folkpartiet	8	45	18	18	6	5	100	65	3,3
Moderaterna	8	49	27	10	5	1	100	297	3,4
Kristdemokraterna	(9)	(33)	(24)	(30)	(4)	(0)	100	46	(3,1)
Miljöpartiet	3	48	27	16	4	2	100	92	3,2
Sverigedemokraterna	3	15	24	25	29	4	100	191	2,3
Feministiskt initiativ	(4)	(19)	(22)	(26)	(29)	(0)	100	27	(2,6)
<i>Stad/land*** CV: 0,08</i>									
Ren landsbygd	1	27	28	24	17	3	100	222	2,7
Mindre tätort	5	32	33	16	11	3	100	310	3,0
Stad/ större tätort	5	36	27	19	9	4	100	730	3,1
Sthlm, Gbg, Malmö	7	35	26	18	12	2	100	264	3,1
<i>Yrkesgrupp (esec)*** CV:0,10</i>									
Tjänstemän	6	41	25	17	10	1	100	624	3,1
Småföretagare	6	38	23	16	15	2	100	86	3,0
Lantbrukare	(0)	(29)	(36)	(21)	(14)	(0)	100	14	(2,8)
Arbetsledare	5	63	30	21	4	4	100	155	3,2
Arbetare	2	24	28	25	17	4	100	282	2,7
<i>Samhörighet med Europa*** CV:0,23</i>									
Ingen	2	16	26	15	33	8	100	117	2,3
Inte särskilt stor	1	23	29	27	15	5	100	507	2,7
Ganska stor	6	43	28	16	6	1	100	645	3,3
Mycket stor	15	48	20	10	5	2	100	183	3,6

Kommentar: Frågan lyder: *allmänt sätt, vilken är din inställning till EU?* Samtliga svarsalternativ redovisas i tabellen. För tolkning av Cramers V, se tabell 2. I uträkningen av medeltalet utgår dem utan åsikt i frågan. Resultat inom parentes baseras på svarstal under 50 personer och bör tolkas med försiktighet. Signifikansnivåer: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Källa: den nationella SOM-undersökningen 2015.

Den andra gruppen av förklaringsfaktorer handlar om kulturella aspekter, eller det som Easton kallar för ett *diffust* stöd. Easton har uttryckt det ungefär på följande vis: "Alla politiska system förutsätter någon form av samanhållande kitt för att kunna fungera – en känsla av samhörighet mellan medlemmarna. I avsaknad av en sådan känsla är det möjligt att det politiska systemet aldrig ens tar form, eller om det uppstår, inte överlever."² (Easton 1965: 176). Även andra lyfter fram en gemensam identitet som en förutsättning för en hållbar och legitim maktutövning (Weber 1946).

Människor som känner en kulturell närhet till Europa och identifierar sig som européer tenderar att också vara mer positiva till EU och euron än andra, medan en stark nationell identitet vanligen innebär en mer skeptisk EU-attityd (Hooghe & Marks 2004; Berg 2007). För att undersöka betydelsen av europeisk identifikation för attityd till EU använder vi här samma fråga som innan om hur stark samhörighet en person känner med Europa (men nu som en förklaringsfaktor istället). I tabell 3 kan vi se att det är ett tydligt mönster att personer som har svarat att de har en mycket stor samhörighet med Europa också i hög utsträckning är positivt inställda till EU.

I tabell 4 testar vi de viktigaste av dessa förklaringsfaktorer under kontroll för varandra i en regressionsanalys. På så vis kan vi testa hur starkt sambandet mellan europeisk identifikation och inställning till EU är, under kontroll för de övriga förklaringsfaktorerna. Som synes har europeisk identifikation en stark förklaringskraft, och den kvarstår även när andra förklaringsfaktorer introduceras i modell 2 och 3. Att gå från att inte känna någon samhörighet med Europa till att känna mycket stor samhörighet med Europa innebär en mer positiv inställning till EU, en effekt som motsvarar 1,5 skalsteg. Det är påtagligt i modell 3 att uppväxt och erfarenhet av att ha bott utomlands redan fångas upp i känslan av samhörighet med Europa och därmed inte bidrar med någon ytterligare förklaring på egen hand. I övrigt är resultatet att yngre är något mer positiva till EU än äldre också signifikant, liksom högre utbildning även om det är en svag effekt. Det är också signifikant att personer som står längre till höger politiskt och de som har en högre hushållsinkomst är mer positivt inställda till EU.

Tabell 4 Inställning till EU (ostandardiserade regressionskoefficienter)

BV: Inställning till EU	Modell 1	Modell 2	Modell 3
	b(SE)	b(SE)	b(SE)
Samhörighet med Europa	0,46** (0,04)	0,44*** (0,02)	0,44** (0,02)
Kvinna ¹		-0,06 (0,06)	0,05 (0,06)
Ålder ²			
30–49 år		-0,332*** (0,10)	-0,330*** (0,10)
50–64 år		-0,489*** (0,10)	-0,491*** (0,10)
65–85 år		-0,322** (0,10)	-0,298** (0,10)
Utbildning ³			
Medellåg		0,061 (0,10)	0,053 (0,10)
Medelhög		0,163 (0,10)	0,157 (0,10)
Hög		0,230* (0,10)	0,217* (0,10)
Hushållsinkomst		0,12** (0,04)	0,175*** (0,04)
Vänster-högerideologi		0,08*** (0,02)	0,078** (0,02)
Bott utomlands (ref:nej)			
Ja, norden			-0,05(0,14)
Ja, övr Europa			-0,04(0,14)
Ja, övr världen			0,03(0,14)
Uppväxt utomlands (ref:nej)			
Ja, norden			0,19 (0,13)
Ja, övr Europa			0,21 (0,11)
Ja, övr världen			0,23(0,15)
Konstant	1,81*** (0,10)	1,52*** (0,17)	1,46*** (0,17)
Antal	1 308	1 308	1 308
Adj R ²	0,11	0,15	0,16

Kommentar: ¹Referenskategori man. ²Referenskategori 16–29 år. ³Referenskategori låg utbildning. För förklaring av variablerna se tabell 1. Signifikansnivåer: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2015.

Vi kan också se att andelen förklarad varians (R^2) är relativt låg, 0,15, vilket är vanligt i studier baserade på opinionsdata och indikerar att det finns fler faktorer som har betydelse än bara de som finns med i modellen. I detta fall finns det alltså även annat som påverkar svenskarnas inställning till EU utöver de faktorer som ingår i tabell 4. Även om det ligger utanför vad som ryms i detta kapitel att fördjupa oss i ytterligare andra faktorer kan vi ändå peka på några saker. En viktig aspekt att komma ihåg är att EU förändras över tid, och därmed även vilken politik som förs och hur den påverkar svenskar. Exempelvis har Bové (2015) visat att uppfattningar om EU:s inverkan på ett antal politikområden i Sverige påverkar attityden

till EU i de frågor som rör ekonomi, miljö, arbetslöshet, jordbrukspolitik och brottsbekämpning. Dessutom sker det en polarisering över tid. De som bedömde EU:s inverkan på olika politikområden som dålig i början av medlemskapet tyckte illa om EU då, och de som tycker att EU:s påverkan är negativ idag är ännu mer negativt inställda till EU medlemskapet än tidigare (Bové 2015).

Slutdiskussion

Vi startade det här kapitlet med att peka på de stora utmaningar och kriser som har präglat Europa och EU under 2015, och den mer övergripande frågan om hur det egentligen står till med sammanhållningen i Europa. Som ett litet bidrag till svaret på den frågan har vi i det här kapitlet undersökt svenskarnas identifikation med Europa och i vilken utsträckning det hänger samman med attityder till EU. Kapitlet har visat att svenskarnas identifikation med Europa är fortsatt klart svagare än identifikationen de känner med Sverige, sin ort eller kommun samt sin region (eller län). De personer som känner sig som européer är främst kvinnor, högutbildade, personer med hög inkomst och de som själva eller vars föräldrar har växt upp i ett annat land i Europa.

I kapitlets avslutande del är det frågan om attityd till EU som står i fokus för analyserna och två klassiska grupper av förklaringar testas: egennytta och identitet. Båge visar sig spela roll. Yngre, de med högre utbildning och inkomst och de som står mer till höger politiskt är något mer positiva till EU. Det flesta av dessa gruppskillnader stämmer med de teoretiska förväntningarna om att de som har mest att tjäna på ett EU-medlemskap förväntas vara mer positiva. En förändring över tid är att det ha skett en förändring i ålderssammansättning. Det brukade vara mer äldre, etablerade generationer som var mest positiva medan det nu är den yngsta ålderskategorin som är mest positiv. Även om det inte hänger samman med stark socioekonomisk status finns det ett element av att yngre människor i högre utsträckning kanske uppfattar att EU-medlemskapet kan innebära positiva möjligheter för dem i framtiden. Det finns samtidigt ett inslag av socialiseringseffekt eftersom vi talar om en grupp som inte har något minne av en tid före EU-medlemskapet och att detta därmed kan ses som mer naturligt. Samtidigt är det tydligt i våra resultat att även under kontroll för dessa mer egennyttigt inriktade faktorer kvarstår ett signifikant samband att personer som identifierar sig med Europa också är mer positivt inställda till EU. Det stärker den klassiska teoretiska förväntningen att identitet kan bidra till att upprätthålla legitimitet för ett politiskt system även under perioder av kris, jämfört med när det enbart handlar om en rationell bedömning av vad medborgare kan få ut av systemet. Men förhoppningen uttryckt av Europeiska rådets ordförande Donald Tusk att ”vår sammanhållning är vår styrka” kräver att det finns en tillräckligt stor mängd invånare som delar denna känsla, och detta är mera tveksamt om vi kan se något stöd för.

Noter

- ¹ Frågor om territoriell identifikation mäts på olika sätt i opinionsundersökningar. Ordet samhörighet (eng attachment) tillhör ett av de vanligaste. Tidigare studier har visat att svaren blir mycket lika även när andra ord, som hemmahörande, identifikation, stolthet m.fl. används. För mer utförlig diskussion om olika begrepp och operationaliseringar, se Berg 2007.
- ² Författarnas översättning. Originalcitater lyder: "Underlying the functioning of all systems, there must be some cohesive cement – a sense of feeling of community amongst the members. Unless such sentiment emerges, the political system itself may never take shape or if it does, it may not survive"

Referenser

- Almond, Gabriel A. & Sidney Verba (1963) *The Civic Culture*. Boston, Little, Brown.
- Berg, Linda (2004) "Hemkänsla", in H. Oscarsson and S. Holmberg (Ed.) *Kampen om euron*. Göteborg, Göteborgs universitet.
- Berg, Linda (2007) *Multi-level Europeans. The Influence of Territorial Attachments on Political Trust and Welfare Attitudes*. Göteborg, University of Gothenburg.
- Berg, Linda (2011) "Den monetära unionen och välfärdsopinioner i Europa", in U. Bernitz, L. Oxelheim and T. Persson (Ed.) *Överlever EMU utan fiskal union? Europaperspektiv 2011*. Stockholm, Santérus förlag.
- Boomgaarden, Hajo G. , Andreas R. T. Schuck, et al. (2011) "Mapping EU attitudes: Conceptual and empirical dimensions of Euroscepticism and EU support." *European Union Politics* 12(2): 241-266.
- Bové, Klara (2015) *Does time make more converts than reason? An analysis of what drives public opinion towards the European Union in Sweden. Unpublished master's thesis in European Studies*. Gothenburg: Department of Political Science
- Brubaker, Rogers & Frederick Cooper (2000) "Beyond 'identity'." *Theory and Society* 29: 1-47.
- Bruter, Michael (2005) *Citizens of Europe? The Emergence of a Mass European Identity*. New York, Palgrave MacMillan.
- Cederman, Lars-Erik (2001) "Nationalism and Bounded Integration: What it Would Take to Construct a European Demos." *European Journal of International Relations* 7(2): 139-174.
- Checkel, Jeffrey T. & Peter J. Katzenstein (2009) *European Identity*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Díez Medrano, Juan & Paula Gutiérrez (2001) "Nested identities: national and European identity in Spain." *Ethnic and Racial Studies* 24(5): 753-778.
- Easton, David (1965) *A Systems Analysis of Political Life*. Chicago, The University of Chicago Press.

- Friedman, Rebecca & Markus Thiel, Eds. (2012) *European Identity and Culture: Narratives of Transnational Belonging*. Farnham, Surrey: Ashgate.
- Gabel, Matthew J. (1998) *Interests and Integration. Market Liberalization, Public Opinion and European Union*. Ann Arbor, The University of Michigan Press.
- Hadler, Markus, Kiyoteru Tsutsui, et al. (2012) "Conflicting and Reinforcing Identities in Expanding Europe: Individual- and Country-Level Factors Shaping National and European Identities, 1995–2003." *Sociological Forum* 27(2): 392-418.
- Herrmann, Richard K., Thomas Risse, et al., Eds. (2004) *Transnational Identities. Becoming European in the EU*. Governance in Europe. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers Inc.
- Hooghe, Liesbet & Gary Marks (2004) "Does Identity or Economic Rationality Drive Public Opinion on European Integration?" *PS: Political Science & Politics* 37(3): 415-420.
- Lawler, Edward (1992) "Affective attachments to nested groups: a choice-process theory." *American Sociological Review* 57(3): 327-339.
- McManus-Czubinska, Clare, William L. Miller, et al. (2003) "Understanding Dual Identities in Poland." *Political Studies* 51: 121-143.
- Pawar, Sanjay (2014) *Is the Crisis of Confidence in the EU over? European Identity and the Image of the EU*. München: GRIN Verlag
- Polyakova, Alina (2015) *The Dark Side of European Integration: Social Foundations and Cultural Determinants of the Rise of Radical Rights Movements in Contemporary Europe*. Hightown, Lancaster, Gazelle Book Services.
- Risse, Thomas (2004) "European Institutions and Identity Change: What Have We Learned?", in R. K. Herrmann, T. Risse and M. B. Brewer (Ed.) *Transnational Identities. Becoming European in the EU*. Oxford, Rowman & Littlefield Publishers Inc.
- Weber, Max (1946) *Selected Works*. New York, Oxford University Press.